

(ne samovz-goja ali samov-zgoja), tri-kraten (ne trik-raten), ne-sreča (ne nes-reča); nad-ura (ne na-dura), pred-aprilski (ne pre-daprilski), pre-streči (ne pres-treči ali prest-reči), brez-obziren (ne bre-zobziren); cvet-je (ne cve-tje), tat-vina (ne ta-tvina), obrt-nik (ne obr-tnik), sum-nja (ne su-mnja), mlin-ski (ne mlins-ki), klop-ca (ne klo-pca), gos-ji (ne go-sji), pač pa ko-šček in koš-ček, če-ški in češ-ki, mo-štvo, moš-tvo in mošt-vo, čebe-lji in čebel-ji; kost-jo (ne kos-tjo), kost-mi (ne kos-tmi), brat-je (ne bra-tje), pač pa seveda ko-stem ali kos-tem, bra-to-ma itd. Točka II 4 Bajčevega predloga, ki posebej dovoljuje deljenje ko-sci in kos-ci, bi s tem lahko odpadla.

Niti SP 1950 niti Bajčev predlog pa nimata ničesar o deljenju tujih besed. Tu bi se bilo treba ravnati po izgovoru glasov, torej Goe-the, Wie-land, Wien (nedeljivo), Deutsch-land, Rou-sseau itd.

Moj predlog, da delimo konzonantične skupine poljubno, če so same zase izgovorljive, in da delimo po sestavinah, ki so vsakomur na prvi pogled očitne, je zgrajen na načelu, da naj bodo pravila čimbolj preprosta, prožna in praktična, ne da bi pri tem delali jeziku silo. Gotovo je vprašanje deljenja besed rešljivo na razne načine in v vsakem bo zrno dobrega. Naloga pravopisne komisije je, da izbere najboljšega.

Ocene in poročila

ZAPISEK O JANEŽEVIH VSEBINAH

Priročnik, ki bi kratko, pregledno in razumljivo podal vsebinsko strukturo slovenskega leposlovja, je bil vsekakor potreben. Pedagoška praksa, ki sili h koncentraciji in poenostavitvi, je klicala po njem. Z njegovo pomočjo bi laže osvetljevala umetniško ustvarjanje, pripovedovala o literarni tehniki in razlagala književne vrste. V tej pomožni vlogi je hkrati smisel takšnih knjig,¹ ki so zunaj tega pedagoškega območja za umetniško vzgojo brez kakršnega koli pomena.

Ta pedagoška funkcija pa narekuje sestavljavcu poseben odnos do gradiva in usmerja tehnično plat njegovega podajanja. Sestavljavca mora biti v književnosti do podrobnosti doma, ker bo le tako lahko ujel mnogovrstnost in jo strnil v zaključeno enotnost.

Umetniško delo nastaja namreč na osnovi življenjskega gradiva in kot tako zajema območje zunanje in notranje stvarnosti. »Vsebina« ali fabula pa je književno-umetniška organizacija te stvarnosti ali — povedano z dinamičnim slovarjem — nekaka kompozicija dogodkov. Po tem pojmovanju ima tudi lirika svojo »vsebino«, ki je strukturo seveda drugačna, vendar še vedno »vsebina«. Dela, ki se dajo »pripovedovati«, so zato predvsem: drama, roman, novela in balada. Njihov vsebinski izveček obrne pozornost samo na potek dogajanja; to pomeni, da potegne iz pripovednih delov (popisov, pogovorov, refleksij itd.) in v obliki poročila poda tisto, kar je vodilna nit v notranji strukturi umetniškega dela.

Povzemanje in spajanje sheme dogajanja v leposlovnem delu bo dobro, kolikor bodo prišli do izraza osrednji motivi in tokovi. Zato bo vsebino pogosto treba »obrniti«, to pomeni, prenesti kompozicijske sestavne dele umetnine v vzročno in organsko sosledico vsebine. Takšna predelava spada k tehničnim problemom, ki jih mora sestavljavca rešiti, preden se loti dela. Tu je težišče njegove izvirnosti in kriterij za oceno uspešnosti opravljenega dela.

Stanko Janež tem nalogam povsod ni bil kos. Načelno si je vso stvar v uvodu še dokaj dobro zamislil. Knjiga naj bi bila dopolnilo k drugi izdaji njegove Zgodovine, zato je gradivo razdelil po kriteriju literarnih obdobij in časovne zapovrstnosti.

¹ Stanko Janež, Vsebine slovenskih literarnih del. Založba Obzorja v Mariboru. Maribor 1959, stran 411.

Upošteva ne le dela z izključno umetniško vrednostjo, marveč tudi tista, ki so zanimiva razvojno dokumentarično in literarnozgodovinsko. Kot takšna naj bo knjiga pripomoček dijaku in profesorju, »ker je poznavanje vsebine leposlovnih del pri pouku nujno potrebno«. Janež je dal k vsaki »vsebin« še uvodne opombe, ki naj bi podale snov, idejo, obdelavo in umetniško ceno. Vendar ta prilepek le redko zadosti svojemu namenu. V veliki večini je suho idejno vrednotenje, ki išče predvsem tako imenovani »sociološki ekvivalent« ter ga ne dopolnjuje s psihološko in estetsko oceno. Zato so individualne posebnosti določenih del, njihove prostorske in časovne relacije, ki naj bi prišle tu do izraza, zabrisane in iztrgane iz razvojnega toka, ki ga sugerira zunanja razdelitev knjige.

Ta razdelitev po času in literarnih obdobjih je tradicionalna in zato brez večjih spodrsrljajev. Moti edino uvrstitev Izidorja Cankarja med sodobnike moderne. Uvrstiti bi ga bilo treba na začetek ekspresionizma, saj je roman S poti »spomin onega našega rodu, ki je takrat doraščal«. Ko bi bil sestavljaev zapazil obilje slogovnih in kompozicijskih novosti v tem delu, bi bil to moral storiti sam od sebe.

Temeljne pomanjkljivosti Janeževe knjige pa se tičejo vprašanja »predelav«. Njegov poseg v literarno delo večinoma ne urejuje in ne strnjuje strukturnih posebnosti. Metoda je bila zelo preprosta: kratko in malo se prepusti leposlovcu in od poglavja do poglavja pripovedovati zunanje dogodke. Takšen način bolj spominja na »obnove« v višjih razredih osemletk in daje slutiti, da sestavljaev večine slovenskih leposlovnih del ni doživel v njihovi celotnosti, marveč se je zaustavil pri vnanjih zadevah. V tem je knjiga dopolnilo in nadaljevanje drugi izdaji Zgodovine. Posameznih primerov za to ni treba navajati, ker je vsa knjiga tak primer.

Zato bo Janežev priročnik le delno zadostil pedagoškim potrebam. Ne bo toliko vodnik in pripomoček, marveč vir za zlorabo in zmote, ki jih je slovenska literarna zgodovina že tako preveč polna. Prav bo prišel predvsem tistim, ki imajo — spričo današnjih možnosti tehnične reprodukcije — tudi v umetnosti raje »litararne konzerve« kakor pa literarne umetnine v njihovi celoti in polnosti. Drugim zaradi nepopolnosti in neizčiščenosti ne bo mogel dosti povedati. Jože Pogačnik

OPOMBE K JURČIČU VII IN VIII

Sedma knjiga. — *Rokovnjači.* Tudi na Dolenjskem so v prvi polovici 19. stoletja čutili hudo rokovnjaško nadlogo. Po gozdovih in gorah so se skrivali vojaški beguni, pridružili so se jim delomrzneži in potepuhi, ki so se preživljali s tatvino in ropom. Posebno bridko je bilo to, ker nihče ni vedel, kdo je pravzaprav rokovnjač in z rokovnjači povezan. Ljudje se niso upali z nikomer govoriti o rokovnjačih ali kaj čeznje se pritoževati, še manj pa zabavljati. Gorje pa je bilo zlasti tistemu, kdor jih je izdal oblasti. Rokovnjači so bili močno vdani vražam, prav tako pa so izrabljali vraževnost drugih. Kot značilnost je vredno omeniti, da je stiški opat Fr. Ks. Tauffrer že okoli leta 1770 naročil krškemu župniku, da se mora vsako leto v začetku marca oznaniti v cerkvi, naj bodo ljudje previdni do ubežnih vojakov in naj jim ne dajejo zavetja, da jih ne zadenejo najstrožje kazni! (»Matricula seu Directorium divinarum peractionum« krške župnije.)

Al. Zupanc poroča, da mu je pripovedoval stari oče Janez Zupanc (1830—1913), kar je izvedel od svojega očeta Martina (r. 1802): Martin Zupanc je prodal na sejmu par volov in se vračal domov. Pri Izvirku, to je v Smrečju med Muljavo in Znojili, stopijo predenj maskirani rokovnjači, ki ga nagovorijo: »Martin, voli si prodal, kajne! Če ti vzamemo denar, ne boš imel s čim drugih kupiti. Pojdi domov in molči!« Ko pa je mož kupil druge voli, potrka neke noči rokovnjač na okno: »Martin, vstani in zaprezi voli, boš peljal blago čez Hočevje v Dobropolje!« — »Ne morem, imam vola šepastega!« se je izgovarjal Martin. Rokovnjač pa mu je zagrozil: »Le čakaj, hudič, saj ti bo kmalu še drugi šepal!« In še tisto noč je bilo vlomljeno v Špančevo (Zupančevo) kaščo, kjer je bilo razen žita in slanine vzeto tudi lenarja za en volovski kup. — Staro ustno izročilo v krški okolici pravi, da je bil rokovnjač neki Španov iz Krške vasi, nekdo s Sušice (baje Žagarjev) in nekdo iz Podbukovja. Polovili so jih orožniki in jih odpeljali v železni kletki. Prim. tudi Jurčičevo ZD VIII, 253, 354.

O prav rokovnjaškem dejanju poročajo Novice 1869, 64; dopis s Krke na Dolenjskem se glasi: »11. II. je šel blizu 30 let star kmečki fant v domači laz pod Mali Korinj gradit in meje popravljat. Okolu ene ure popoldne pridejo 4 možje